

სამოქალაქო (მონაწილეობითი) ბიუჯეტი

”ყველამ უნდა მიიღოს მონაწილეობა, როგორც ვამბობთ, აქ არ არის პოლიტიკა, რელიგია, არავინ, ეს არის საზოგადოების მონაწილეობითი ბიუჯეტი, ეს არის მიზეზი იმისა, რომ მე თავდაჯერებული ვარ და ყოველთვის ვმონაწილეობ“. (მოქალაქე ბანიდან, დომინიკანას რესპუბლიკა).

სამოქალაქო (მონაწილეობითი) ბიუჯეტი ეს არის დემოკრატიული პროცესი, რომელიც უფლებას გადასცემს მოქალაქეებს მონაწილეობა მიიღოს ქალაქის/მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტის დაგეგმვაში ანუ მათ შეუძლიათ თვითონ განსაზღვრონ, რაში დაიხარჯოს მუნიციპალური ან სხვა ბიუჯეტის ნაწილი. ანუ სამოქალაქო ბიუჯეტი არის ადგილობრივ დონეზე სამოქალაქო მონაწილეობა ბიუჯეტის დაგეგმარების პროცესში. ამ პროცესში ჩართული მხარეების სიმრავლე ქმნის ნდობის უმაღლეს მექანიზმს. სამოქალაქო მონაწილეობის ერთერთი განმარტების თანახმად, ეს არის “მოქალაქეთა და საჯარო ხელისუფლების სოციალური ურთიერთქმედების მრავალდონიანი პროცესი, საზოგადოების განვითარებისა და სახელმწიფოს შემდგომი განვითარების საკითხებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების შემუშავებასა და მიღებაში“ ანუ მოქალაქის ჩართულობა მენეჯმენტის პროცესში.

მსოფლიოში სამოქალაქო ბიუჯეტის პროცესი დაიწყო 1989 წელს ბრაზილიის ქალაქ პორტო ალეგრედან.

საქართველოში ეს პროცესი დაიწყო 2015 წელს. დღეს ის გაწერილია საქართველოს კანონით ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ და მისი ამოქმედება მიმდინარეობს ეტაპობრივად.

სამოქალაქო ბიუჯეტი მუშაობს შემდეგი ეტაპების მიხედვით:

- 1. პროცესის მომზადება** - მუნიციპალიტეტი იღებს გადაწყვეტილება სამოქალაქო ბიუჯეტის დანერგვის შესახებ და აცნობებს ამის შესახებ საზოგადოებას. შემდეგ გამოყოფს თანხას, განსაზღვრავს კომპეტენციის სფეროებს, რომლებშიც მოქალაქეებს შეუძლიათ წარმოადგინონ პროექტები, სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელების დონეს - მთლიანი მუნიციპალიტეტი, მისი ნაწილი ან ქალაქი, და პროცესის ვადებს. აქტიური მოქალაქეებისაგან, არასამთავრობო ორგანიზაციების, მრჩეველთა საბჭოსა და საკრებულოს წევრებისაგან მუნიციპალიტეტი ქმნის ჯგუფს, შეიმუშავებს სამოქალაქო ბიუჯეტის მიზნებს, რეგულაციებს და საბიუჯეტო პროგრამას.
  - 1. საინფორმაციო კამპანიები** – იქმნება ვებ გვერდი, გაიკვრება განცხადებები, ტარდება საინფორმაციო შეხვედრები და სხვა. საინფორმაციო შეხვედრებზე ხდება მოსახლეობის გამოკითხვა, რომლებზეც ვლინდება ძირითადი პრობლემები და პრიორიტეტები. ამის შემდეგ ძირითადი პრობლემებისა და პრიორიტეტების შესახებ ინფორმაციას ლეზულობს ფართო საზოგადოება.
  - 1. პროექტის შემუშავება და წარდგენა** - მუნიციპალიტეტის მიერ მკაფიოდ არის განსაზღვრული განაცხადების წარდგენის სისტემა და ვადები. პროექტის წარდგენის უფლება აქვს ქმედუნარიან სრულწლოვან მოქალაქეს, რომელიც რეგისტრირებულია ან/და ფაქტობრივად ცხოვრობს მუნიციპალიტეტში.

მუნიციპალიტეტი უზრუნველყოფს მოსახლეობის დისკუსიის წარმართვას. ის, აგრეთვე, ეხმარება მოქალაქეებს და უზრუნველყოფს კონსულტაციებით.

წარმოდგენილი განაცხადების აღრიცხვას აწარმოებს კოორდინატორი. სია გამოქვეყნდება მუნიციპალიტეტის ვებ-გვერდზე და სხვა შესაძლო საინფორმაციო არხების მეშვეობით (სოციალური ქსელები, მასმედია).

1. **ვერიფიკაცია** - პროექტების ვერიფიკაცია ხორციელდება მუნიციპალიტეტის სხვადასხვა სამსახურების სპეციალისტებისა და საჭიროების შემთხვევაში, მოწვეული სპეციალისტების ჩართულობით, და იმ პროგრამების გათვალისწინებით, რომლებიც მუნიციპალიტეტში უკვე არსებობს. წარმოდგენილი განაცხადი მხოლოდ ვერიფიცირდება (და არ ფასდება) ამ სამსახურების მიერ შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით:

- სამართლებრივი ასპექტები (უფლებამოსილია თუ არა მუნიციპალიტეტი განახორციელოს წარმოდგენილი პროექტი);
- ტექნიკური ასპექტები (რამდენად შესაძლებელია პროექტის განხორციელება);
- ფინანსური ასპექტები (წარმოდგენილი პროექტის სავარაუდო ღირებულების შეფასება);
- პროექტის განხორციელების ვადები.

ვერიფიკაციის შემდეგ დგება და გამოქვეყნდება იმ პროექტების სია, რომლებმაც გაიარეს ვერიფიკაცია. ასევე იმათი, რომელთა განხორციელება ვერ მოხერხდება - მიზეზების დასაბუთებით და ინფორმაცია მიეწოდება ავტორებს.

1. **გამარჯვებული პროექტების გამოვლენა ხმის მიცემით** - მოქალაქეები განსახორციელებელ პროექტებს ირჩევენ კენჭისყრის/კონსენსუსის გზით ყველა იმ პროექტებს შორის, რომლებმაც გაიარეს ვერიფიკაცია.

პროექტის შერჩევის პროცედურა უნდა იყოს გამჭვირვალე, მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი და მკაფიოდ გაწერილი რეგულაციებში.

შერჩევამდე მუნიციპალიტეტი უზრუნველყოფს ინფორმირებას და დახმარებას გაუწევს მოსახლეობასთან ერთად პროექტების განხილვის ორგანიზებაში. პროექტების ავტორები თავად უწევენ რეკლამას საკუთარ პროექტებს.

პროექტის შერჩევის შედეგები ეცნობება ფართო საზოგადოებას.

1. **ბიუჯეტში ასახვა** - ყველა არჩეული პროექტებისთვის საჭირო თანხები აისახება მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტში და ხორციელდება რეგულაციებით განსაზღვრულ ვადაში. შეიძლება განისაზღვროს თანხა ერთი პროექტისთვის ან შეიზღუდოს ერთი მოქალაქის მიერ წარმოდგენილი პროექტების რაოდენობა ანუ განსაზღვრული თანხის ფარგლებში შეიძლება დაფინანსდეს როგორც ერთი მსხვილი პროექტი, ასევე რამდენიმე მცირე პროექტი.

1. ავტორებთან ხელშეკრულებების გაფორმება - განსახორციელებლად არჩეული პროექტების ავტორებთან მუნიციპალიტეტი დებს ხელშეკრულებას.

1. **პროექტის განხორციელება, მონიტორინგი და შეფასება** - პროექტებში ცვლილებების შეტანის საჭიროება თანხმდება მათ ავტორებთან. ინფორმაცია შერჩეული პროექტების განხორციელების მიმდინარეობის შესახებ განთავსდება საინფორმაციო სტენდზე მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ შენობაში, მუდმივად გაშუქდება მუნიციპალიტეტის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე და გავრცელება სხვა შესაძლო საინფორმაციო არხების მეშვეობით (სოციალური ქსელები, მასმედია). ინფორმაცია ასევე მიეწოდება კოორდინატორებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოსახლეობის ინფორმირებას პროექტის მიმდინარეობისა და მისი შედეგების შესახებ. მონიტორინგს ახორციელებს მუნიციპალიტეტის მერია, მუნიციპალიტეტის საკრებულო, მრჩეველთა საბჭო, სამოქალაქო ბიუჯეტის საბჭო და უფლებამოსილი სამუშაო ორგანო

უფლებამოსილების შესაბამისად. საზოგადოების მხრიდან მონიტორინგს ახორციელებენ არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები და მუნიციპალიტეტის აქტიური მოქალაქეები. მუნიციპალიტეტის მერია, მუნიციპალიტეტის საკრებულო, მრჩეველთა საბჭო, სამოქალაქო ბიუჯეტის საბჭო და უფლებამოსილი სამუშაო ორგანო, თავიანთი უფლებამოსილების ფარგლებში, ახორციელებს სამოქალაქო ბიუჯეტის ეფექტურობის შეფასებას, რაც ითვალისწინებს საბიუჯეტო სახსრების მიზნობრივი და ეფექტიანი გამოყენების მონიტორინგს, ანალიზს და კონტროლს. ეფექტურობის შეფასება ხორციელდება შედეგობრივი მაჩვენებლების ანალიზის საფუძველზე, ასევე სხვა ინფორმაციის საფუძველზე, რომელსაც შეიცავს საბიუჯეტო მოთხოვნები, ხარჯთაღრიცხვები და ხარჯთაღრიცხვების შესახებ ანგარიშები.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელებლად საჭიროა პროექტის განხორციელებაში ადგილობრივი თვითმმართველობის მზაობა. უნდა იყოს ნება ბიუჯეტიდან გარკვეული თანხის გამოყოფის, რომლის განკარგვაც შეეძლება ადგილობრივ მოსახლეობას.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელება შესაძლებელია ნებისმიერ მუნიციპალიტეტში სადაც არის სურვილი მოსახლეობის ჩართულობის ბიუჯეტის დაგეგმარების პროცესში.

საქართველოში ამჟამად ხორციელდება 9 მუნიციპალიტეტში.

თანამდებობის პირების ჩართულობა საბოლოო გადაწყვეტილებაზე გავლენას არ ახდენს, რადგან სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელებისას პროექტის შერჩევის სხვადასხვა სახე არსებობს. ყველა ეს შემთხვევა დაზღვეულია ზედმეტი ჩარევებისგან და მაქსიმალურად გამოხატავს მოსახლეობის აზრს.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელების მთავარი ელემენტი მოქალაქეების სურვილებზე დაყრდნობით დაგეგმილი პროექტების განხორციელებაა, შესაბამისად საბოლოო გადაწყვეტილება მოქალაქეთა საკეთილდღეოდ მიიღება.

ფულადი სახსრების გამოყოფა ხდება ადგილობრივი ბიუჯეტიდან. სამოქალაქო ბიუჯეტის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ უკვე წინასწარ განსაზღვრულ თანხაზე ხდება პროექტის მორგება. არის შემთხვევები, როდესაც მუნიციპალიტეტში რამდენიმე ტერიტორიული ერთეულის, ე.წ. ზონის, გაერთიანებას აქვს ადგილი. ამ შეერთებით ჯამდება ორივე ზონის ბიუჯეტი და ის იზრდება. შესაბამისად, ეს დიდი პროექტების განხორციელებას უწყობს ხელს.

სამოქალაქო ბიუჯეტის არსი მდგომარეობს მოსახლეობის ჩართულობასა და მათი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაში. შესაბამისად მოქალაქეების აქტიური ჩართულობით დაგეგმილი პროექტის დაფინანსება უმნიშვნელოვანესია. ამიტომ ინვესტორი (დამფინანსებელი) ითვალისწინებს მოქალაქეთა ჩართულობით მიღებულ გადაწყვეტილებებს.

სამოქალაქო ბიუჯეტი მოქალაქეების ჩართულობის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა. მოსახლეობის ჩართულობა კი სრულიად კანონიერია.

ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი შეიცავს სპეციალურ ნაწილს ადგილობრივ თვითმმართველობაში მოქალაქეთა მონაწილეობის პრაქტიკაზე.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელების პროცესში მზადდება სამართლებრივი დოკუმენტაცია, რომელიც განსაზღვრავს მის სამართლებრივ მოქმედებებს მიმდინარეობის პროცესში.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განსახორციელებლად თვითმმართველობის მხრიდან გამოყოფილი თანხა არ არის შეზღუდული - შესაძლებელია, როგორც მცირე პროექტებზე მორგება, ისე მსხვილი პროექტების განხორციელებაც.

საქართველოში, იმ მუნიციპალიტეტებში, რომელშიც უკვე ხორციელდება სამოქალაქო ბიუჯეტი, სხვადასხვა პრაქტიკაა. ეს თანხა მერყეობს მუნიციპალიტეტის მთელი ბიუჯეტიდან სამოქალაქო ბიუჯეტზე გათვალისწინებულ 1.5%-სა და 999.5% შორის. წლების მიხედვით შეიმჩნევა გამოყოფილი თანხის ზრდა.

სამოქალაქო ბიუჯეტის განხორციელებისთვის შეიძლება აუცილებელი გახდეს დამატებითი რესურსი, როგორცაა საინფორმაციო მასალების დამზადება-გავრცელება, მოხალისეების ჩართულობა და სხვ.

პროექტები აისახება მომდევნო კალენდარული წლის ბიუჯეტში და ხორციელდება ამავე წელს.

ის, თუ როგორ და ვისზე ახდენს გავლენას მონაწილობითი ბიუჯეტირება იხილეთ ქვემოთ მოცემულ ცხრილში.

ვისზე/რამოქმედებს	როგორ მოქმედებს
ჩართულობა	უზრუნველყოფს მოსახელობის მეტ ჩართულობას დემოკრატიის სხვადასხვა ფორმების გათვალისწინებით.
გააქტიურება პასუხისმგებლობების აღება	მოწყვლადი ჯგუფების გააქტიურება, ასევე ახალგაზრდების ჩართულობა თემატური პრიორიტეტების განსაზღვრით და საპროექტო წინადადებების შემუშავებით.
ცოდნის გაღრმავება და პრობლემებზე ორიენტაცია	საინფორმაციო - საგანმანათლებლო კამპანიების ჩატარება და ინფორმაციის მიწოდება მოსახლეობისათვის მუნიციპალიტეტში არსებული სოციალურ- ეკონომიკური სიტუაციის შესახებ და მათთან ერთად თემატური პრიორიტეტების შემუშავება.
კოოპერაცია	სამოქალაქო საზოგადოება და საჯარო მოხელეები ერთობლივად მუშაობენ საპროექტო წინადადებებზე რაც იწვევს და აღრმავებს ნდობას.
დემოკრატიული ცვლილებები	აღნიშნული პროცესების დანერგვით მეტი სწრაფვა დეცენტრალიზაციისაკენ. აქტიური სამოქალაქო საზოგადოება და დემოკრატიული პროცესების გაძლიერება ქვეყანაში.

გარემოს გაუმჯობესება	გაუმჯობესებული ინფრასტრუქტურა და საზოგადოების მოთხოვნილებებზე ორიენტირებული თვითმართველობა .